

Nederland mist essentie Europese integratie

Door Elsa Schrier

In de vorige editie van Debat riep Ilse Zeemeijer op tot debat over de Europese Unie. Zij berichtte dat studenten volgens Laurens Jan Brinkhorst geen echte een mening hebben over de Europese integratie. Dat moet een politicoloog toch niet gezegd worden! Hoogtijd dus om nader bij het Nederlandse Europabeleid stil te staan. Want misschien ligt daar wel de kern van het gebrek aan bevolgenheid voor de Europese samenwerking.

Nederlanders lopen niet warm voor Europese samenwerking. ‘De euro is ons opgelegd’ en ‘de Europese Unie kost te veel geld’ zijn voorbeelden van veelgehoorde kritiek op de Europese Unie. Ondanks deze kritiek, die veelal gericht is op de vermeende financiële consequenties van het lidmaatschap van de Europese Unie, is de Europese samenwerking van onvoorstelbaar groot belang voor de vrede en veiligheid op het Europese continent. Deze noodzaak van de Europese samenwerking lijkt aan de Nederlandse bevolking voorbij te gaan, en dit is niet zonder gevolg.

Deze desinteresse van de Europese samenwerking die bij een aanzienlijk deel van de Nederlandse bevolking heerst, kan worden verklaard vanuit de houding van de Nederlandse regering in het integratieproces. De Nederlandse regering beroept zich vaak op het pionierschap van Nederland in het proces van de Europese integratie, maar een kritische blik naar de inzet van Nederland in dit proces onthullen een minder euro-enthousiaste houding, dan de Nederlandse regering altijd doet voorkomen. Niet Nederland, maar Frankrijk en Duitsland hebben voor een zeer lange periode de motor van de Europese

integratie hebben gevormd. Vanuit historisch besef vormde vrede en veiligheid, naast economisch herstel, voor deze landen echt de leidraad in de Europese integratie. Nederland heeft de Europese politiek veel minder vanuit een historisch besef bedreven dan Frankrijk en Duitsland. Hieruit blijkt dat Nederland de essentie van de samenwerking mist.

Dat Nederland de essentie mist kan worden geïllustreerd met de parlementaire discussie over de invoering van de euro, als onderdeel van het ratificatieproces van

voor de Europese samenwerking na de Tweede Wereldoorlog. Alle verschrikkingen die tijdens de Oorlog hadden plaatsgevonden, zouden nooit meer op geen enkele wijze een vervolg mogen krijgen. Vrede en veiligheid zouden alleen gegarandeerd kunnen worden als de machtsverdeling in Europa fundamenteel anders zou worden in Europa. De staatkundige indeling van Europa en het nationalisme hadden immers geleid tot grote oorlogen waar Duitsland en Frankrijk het grootste aandeel in hadden. De Frans-Pruisische oorlog van

“Nooit meer oorlog op het Europese continent was de leidraad voor de Europese samenwerking na de Tweede Wereldoorlog”

het Verdrag van Maastricht en de Nederlandse aanloop naar het referendum over de Europese Grondwet. Bij beide discussies bleek niemand in staat de essentie van de Europese samenwerking duidelijk te maken en zolang de Nederlandse regering hier niet toe instaat is, zal kritiek op de Europese samenwerking onverminderd blijven bestaan

Waar draait het dan om?

Nooit meer oorlog op het Europese continent was de leidraad

1870-71, de Eerste Wereldoorlog en de Tweede Wereldoorlog waren drie grote, verwoestende oorlogen waarin de wedijver tussen Duitsland en Frankrijk ernstig aan het licht kwam. Zonder fundamentele oplossing was zou er geen garantie voor een langdurige vrede kunnen zijn.

Idealistische plannen voor Europese integratie waren al voor de Tweede Wereldoorlog gemaakt, maar na 1945 leek supranationale samenwerking de enige optie om

vrede binnen Europa te kunnen bewerkstelligen. Duitsland werd gezien als veroorzaker van de instabiliteit op het Europese continent. De omvang en de centrale ligging van het land zouden hieraan debet zijn. Duitsland was voor het Europese machtenspel te groot om door de omringende landen in toom te worden gehouden, anderzijds was Duitsland te klein om deze landen te domineren. Aan de macht van Duitsland moest dus iets veranderen om stabiliteit in Europa te waarborgen. Na de Tweede Wereldoorlog werd het grote Duitsland dan ook opgedeeld in twee delen, die beide werden ingebed in internationale structuren. Frankrijk, als buurland van Duitsland, deed er vervolgens alles aan om de macht van West-Duitsland nog verder in te perken. Zelfs het opgeven van een deel van de Franse soevereiniteit om zo controle te krijgen over de Duitse kolen- en staalindustrie (de basis voor oorlogsgrondstoffen) was een geheiligd middel in de verwezenlijking van vrede op het Europese continent.

Economische belangen

Nederland deed ook mee aan het door Frankrijk geïnitieerde plan van de verwezenlijking van de Europese Kolen- en Staalgemeenschap (EGKS). De neutraliteit waar Nederland tot 1940 zo krampachtig aan had vastgehouden, bleek geen reële optie meer. Nederland moest zich als actieve actor in de internationale politiek opstellen. Daarnaast had Nederland als buurland en economisch partner grote economische belangen bij een welvend Duitsland. De deelname aan de EGKS was dus geen overtuiging dat supranationale samenwerking noodzakelijk was voor vrede en veiligheid, maar een puur realpolitieke keuze na het wegvallen van de optie van politieke neutraliteit. Premier Drees was bijvoorbeeld niet

te spreken over de het opstarten van de Europese samenwerking, maar zag Nederland genoodzaakt met het oog op de wederopbouw in te stappen in het project van de Europese integratie. Deze gereserveerde opstelling van Nederland, zou mede kunnen worden verklaard uit de Nederlandse afzijdigheid in de Eerste Wereldoorlog. Nederland wist door haar neutraliteitspolitiek de verschrikkingen van *La grande guerre* te omzeilen. Doordat zij deze oorlog niet aan den lijven heeft ondervonden, zou Europese samenwerking minder urgent zijn dan bijvoorbeeld voor Frankrijk, die zeer grote verliezen had geleden in deze oorlog.

Verdere pogingen om de Europese integratie te verdiepen en zo de macht van Duitsland te incorporeren binnen het project Europa werden veelal door Frankrijk geïnitieerd. Daarmee werd de Europese samenwerking tot aan het einde van de Koude Oorlog gedomineerd door het machtenspel tussen Frankrijk en Duitsland. Frankrijk beschouwde de Europese integratie als een verlengstuk van haar buitenlands beleid om controle over Duitsland te behouden. Frankrijk was in de loop der tijd uitgegroeid

tot een leidinggevende macht in Europa en Duitsland hield zich op politiek gebied op de achtergrond.

De euro

Op 9 november 1989 kwam deze positie van Frankrijk onverwachts in het geding. De Berlijnse muur die vanaf 1963 Oost- en West-Berlijn had verdeeld, en symbool stond voor de tweedeling van Duitsland na de oorlog, viel onverwachts. De eenwording van Duitsland kwam hiermee plotseling op de politieke agenda. Frankrijk was hier fel op tegen, aangezien een herenigd Duitsland door zijn grote bevolking, economische macht en zijn centrale ligging in Europa de leidinggevende macht van Frankrijk zou breken. De Franse president François Mitterrand probeerde daarom er alles aan te doen om een eenwording van de twee Duitslanden te voorkomen, maar dit was tevergeefs. Een jaar later, op 3 oktober 1990 was de eenwording een feit. Duitsland had de omvang gekregen die vergelijkbaar was met de omvang waarmee Duitsland de Tweede Wereldoorlog was begonnen. Het Europese machtsevenwicht was daarmee weer aan het wankelen gebracht. Zodoende kon

De staatschefs en regeringsleiders van de 15 lidstaten van de EU tijdens de Europese top over het Verdrag van Maastricht op 10 december 1991.

het niet anders dat er een nieuw politiek instrument werd ingezet om deze nieuwe geopolitieke situatie in te passen in een stabiel Europa. Duitsland moest verder worden ingebed in de vanaf het begin af aan succesvolle project van de Europese samenwerking. Het instrument om Duitsland in te bedden was dit maal van monetair aard. West-Duitsland was, mede door het succes van de Europese integratie, uitgegroeid tot de machtigste economische speler van Europa. Elke renteaanpassing van de Deutsche Bundesbank kreeg direct in andere Europese landen navolging. Het inperken van deze economische macht was hét instrument om de geopolitieke macht van Duitsland in te perken. Een gemeenschappelijke Europese munt onder de verantwoordelijkheid van een gemeenschappelijke Europese bank werd derhalve ingevoerd. Frankrijk verwierf via de nieuw ingestelde Europese Centrale Bank invloed in de monetaire ontwikkelingen van Duitsland. Daarmee was de macht van het grote Duitsland weer voldoende ingeperkt om de stabiliteit in Europa te waarborgen.

De Nederlandse premier Ruud Lubbers was eveneens geen voorstander van de Duitse eenwording. Echter, in Nederland speelden de Franse politieke overwegingen om de nationale munt op te geven geen rol. In de Nederlandse discussie over het invoeren van de euro speelden deze (geo-) politieke argumenten geen rol. Tijdens de debatten in de Tweede Kamer domineerden economische argumenten zoals het voltooien van de interne markt. Er werd volledig voorbijgaan de politieke implicaties van verdrag. De euro is een van de tastbare

gevolgen van de Europese samenwerking voor de Nederlandse bevolking. Het ratificeren van het Verdrag van Maastricht heeft dan ook grote implicaties gehad, waar niet duidelijk over is gesproken binnen de Nederlandse politiek. Wanneer de Nederlandse regering en een volkvertegenwoordiging de invoering van de munt enkel op economische en praktische overwegingen overweegt, heeft zij dus de essentie van de Europese samenwerking gemist. Dit heeft grote gevolgen voor de steun van de bevolking aan de Europese samenwerking. Als een regering niet kan duidelijk maken aan haar bevolking waarom Nederland participeert aan het project van de Europese eenwording en binnen dat verband heeft ingestemd met de invoering van de euro, kan zij niet van haar bevolking onvoorwaardelijke instemming verwachten. Commentaar vanuit de bevolking zoals 'de euro heeft alles duurder gemaakt' kan niet met wat wegwivende woorden worden goedgepraat door de overheid, wanneer zij niet kan duidelijk maken waar het nu echt om gaat bij de Europese integratie. Eurosceptische geluiden in Nederland zouden veel minder gehoord worden wanneer de bevolking zich terdege bewust is van het belang van de Europese samenwerking, namelijk vrede en veiligheid in Europa, hoe vanzelfsprekend dit meer dan zestig jaar na de oorlog blijken te zijn. Bij het referendum over de Europese grondwet kwam weer aan het licht dat de Nederlandse regering te veel inzet op de vanzelfsprekendheid van de Europese samenwerking en niet in staat is om de noodzaak ervan duidelijk kan maken. Hoge contributies en het afdragen van verantwoordelijkheden aan de Europese Unie zijn

moeilijk te verkopen aan de burger, wanneer niet kan worden duidelijk gemaakt waarom de Europese samenwerking is geïnitieerd. Toenmalig minister Brinkhorst deed nog een poging door te stellen dat het 'licht uit zou gaan' bij een 'nee', maar dit kon niet baten. Bij een bevolking die niet bewust is van de noodzaak van Europese samenwerking, worden zulke ernstige woorden niet serieus genomen.

Conclusie

De Nederlandse insteek is altijd van praktische aard geweest, waarbij het economisch belang binnen de Europese samenwerking de prioriteit lijkt te hebben gehad. Frankrijk en Duitsland vormden lange tijd de motor van de Europese integratie, waarbij Frankrijk er alles aan deed om de macht van Duitsland in te perken om zo een stabiele machtsverhouding op het Europese continent te behouden. Voor Frankrijk en Duitsland is de noodzaak voor Europese integratie zo altijd helder geweest, waar Nederland de essentie heeft gemist.

De Europese samenwerking heeft Nederland vrede, veiligheid en welvaart gebracht. Dit wordt echter als een vanzelfsprekendheid gezien. Zolang de Nederlandse regering haar burgers nooit kan overtuigen van de essentie van de Europese samenwerking, kan zij niet rekenen op de onvoorwaardelijke steun van de Nederlandse bevolking in het Europese eenwordingsproces. ■